

ΤΑ ΠΟΙΗΤΑΡΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ - ΠΗΓΕΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

*“Αλί τον πού τές ρίζες του τζιείνον πού ξομακρύζει,
μέ πού τόν ήλιον έσειει φώς, μήτε πατρίδαν ρίζει.”*

του Χάρη Μεττή

(β' μέρος)

Η τοκογλυφία, όπως είπαμε, και γενικότερα η άνεξέλεγκτη οικονομική εκμετάλλευση πού επικρατούσε για αιώνες στις χώρες πού βρίσκονταν κάτω από τόν Όθωμανικό ζυγό και τά φεουδαλικά συστήματα της Εύρώπης, δέν ήταν, βέβαια, μιά καινούργια μάστιγα για τό λαό της Κύπρου, ό οποίος βρέθηκε πολλές φορές έρμαιο στα χέρια άσυνειδητών δανειστών, προκειμένου να έπιβιώσει σε στιγμές άνομβρίας και άλλων άρνητικών καιρικών ή πολιτικών συνθηκών πού κατά συχνά διαστήματα πλαιπώρησαν άφάνταστα τήν Κύπρο και τόν πληθυσμό της και ίδίως τις άγροτικές της περιοχές. Γι' αυτό και τό θέμα τούτο τό βρίσκουμε όχι μόνο στους λαϊκούς ποιητάρηδες, αλλά και στους λόγιους ποιητές της Κύπρου. Ο Βασίλης Μιχαηλίδης, για παράδειγμα, ό βάρδος αυτός της Κύπρου, άφιέρωσε ένα από τά πιό άντιπροσωπευτικά του ποιήματα για τά καυτηρίες τήν έγκληματική αυτή εκμετάλλευση τού Κυπριακού Λαού από τούς τοκογλύφους. Τό ποιήμα του, πού έπιγράφει “Η τοκογλυφία”, τό έγραψε τό 1873, πέντε δηλαδή χρόνια πριν από τήν έλευση τών Άγγλων στην Κύπρο, σε τετράστιχα μέ πλεκτή όμοιοκαταληξία (αβαβ). Έδώ δίνουμε ένα μικρό άπόσπασμα :

Ό λα[γ]ός στο όρος σάν πεινάσει,
γυρεύει τίποτες να φάει
τζ' ό τζ' υνηός για να τόν πκιάσει,
στειννει τήν τσάκραν τζ' ει πού πάει.

Βάλλει του πάνω έναν κομμάτιν
ψουμίν ξερόν να τού γελάσει
τού κακορίζικου στ' άμμάτιν,
να 'ρτει να φά', για να τόν πκιάσει.

Τζ' αί τζ' είνος κούτζ' ουλα στην άκρα
τζ' ίζει τά σ' ειλη του να φάει.
Πκιάννει τό πόδι του ή τσάκρα
τζ' αί πού να φύει, πού να πάει;

Τότ' άρκινά πκινόν να φωνάζει,
σάν τό σσ' υλλίν να παουρίζει.
άμμά κανείς δέν τόν 'ποσπάζει-
ό τζ' υνηός του πκινόν τόν 'ρίζει.

“Έτο' είναι τζ' ή τοκογλυφία:
“Έν' ό πολίτης τσακροστάτης
τζ' αί τσάκρα ή όμολοια·
τζ' αί ό λαός έν' ό χωρκάτης.

Η άνομβρία

Η Κύπρος, όπως βέβαια και οι άλλες χώρες

της Μέσης Άνατολής, υπέφερε από καιρού εις καιρό από τρομερές άνομβρίες, οι όποιες μετέτρεπαν τόν πληθυσμό της σε πραγματικούς πένητες και τούς άνάγκαζαν να μετερχονται κάθε είδους επάγγελμα, άκόμη και τή ζητιανιά, προκειμένου να έπιβιώσουν. Όσοι δέ από αυτούς ήταν πιό αποφασιστικοί, ξενιτεύονταν, μέ τήν έλπίδα να βρούνε καλύτερη τύχη. Τήν τραγωδία, πάντως, αυτή της πείνας και της ένδειας από τήν άνομβρία πού μάστιζε τή Μεγαλόνησο, σε καιρούς μάλιστα πού ουδεμία άπολύτως κυβερνητική πρόνοια δέν υπήρχε για τήν άνακούφιση τού λαού, οι δέ τοκογλύφοι τούς είχαν ρουφήξει όλο τό μεδούλι, τήν συνέλαβε και τήν απέδωσε μέ τή χαρακτηριστική του απλοϊκότητα, φορτισμένη όμως από τήν προσωπική βιωματική του έμπειρία ό λαϊκός βάρδος, ό ποιητάρης, σε φυλλάδες πού κυκλοφορούσε ό ίδιος σε πόλεις και χωριά και πού έριχναν κάποιο βάλαμο παρηγοριάς στους λιμώττοντες συμπατριώτες του, οι όποιοι μπορούσαν να στερηθούν και αυτό τους τό ψωμί, πού λέει ό λόγος, προκειμένου να προμηθευθούν τις φυλλάδες αυτές και, ψυχολογικά τουλάχιστον, να νοιώσουν ότι τά δικά τους βάσανα βρήκαν άνταπόκριση στην ποιητική φαντασία και τήν παραστατική ικανότητα τών Κυπρίων ποιητάρηδων.

Δυσ' άπό αυτούς, οι Άντώνης Γεωργίου και Γεώργιος Στυλιανού, από τό χωριό Φασούλα Λεμεσού, τύπωσαν τό 1932 σε όχτασέλιδη φυλλάδα τό “Ποίημα ή άνομβρία έν Κύπρω και ή δυστυχία τών γεωργών” στο όποιο, μεταξύ άλλων, τονίζουν και τά εξής :

Τό ποιήμαν πού θά σάς πώ δέν είναι διά φόνον,
είναι για τήν θρησκείαν μας και για τήν κρίση μόνον.

Είμαι δεκαοκτώ έτών τώρα στην ήλικίαν
κι έν ένθυμούμαι, φίλοι μου, σάν φέτι άνομβρίαν.

Τούς άλλους χρόνους ό Θεός έβρεχε στόν καιρόν του,
να συντηρήσει ήθελεν τόν κόσμον τόν δικόν του.

Μά φέτι δέν ι-ξέρουμεν είναι κακίαν έχει
και ό χειμώνας πέρασεν κι άκόμα δέν ι-βρέχει.

“Έν' πού τές άνομίες μας τούντο κακόν πού τρέχει,
ό κόσμος άλησμόνησεν δημιουργόν πώς έχει
και 'κλούθησεν τού σατανά, όπου τόν κατατρέχει.

Στό σημείο αυτό διακρίνει κανείς τήν έντονη πεποίθηση τού λαϊκού τραγουδιστή ότι ό κόσμος τιμωρείται για τις άμαρτίες του. Η δέ θρησκευτικότητα του, πού όπωσδήποτε άντανακλούσε πιστά τις βαθείες αντίληψεις τού λαού για κάποια άνεξιχνίαση, αλλά τόσο άπτη γι' αυτόν θεία δίκη, τόν έσπρωχνε συνήθως σε

ικεσίες πρὸς τὸν Ἄγιο - ικεσίες ὅμως πού τίς υιοθετοῦσε ἐπίσημα καί ἡ Ἐκκλησία μέ τή λιάτρευση τῶν ἁγίων εἰκόνων καί τίς εἰδικές παρακλητικές τελετές στούς ναούς καί τὰ μοναστήρια τῆς Νήσου. Φαίνεται ὅμως ἐπίσης ὅτι καί ἡ ἀποικιοκρατική κυβέρνηση ἔκανε κάποιες οπασιωδικές ἐνέργειες γιά ν' ἀνακουφίσει τούς γεωργικοκτηνοτρόφους τῆς Κύπρου, εἴτε μέ τήν εἰσαγωγή ἀπό τό ἐξωτερικό ἄχυρου καί ζωοτροφῶν καί σπόρων καί τήν ἐπιβολή ἐλέγχου σ' ἀποθέματα τοῦ εἴδους αὐτοῦ, εἴτε, πῶ ἄνετα γι' αὐτήν, τήν ἐπιβολή εἰδικῶ φόρου - ὅπως καί στήν περίπτωση τῶν ἀκρίδων -, μέρος τῶν εἰσπράξεων τοῦ ὁποίου διέθετε γιά τήν κατασκευή προσωρινῆς μορφῆς, ὡς ἐπί τό πλεῖστον, δημοσίων ἔργων, γιά τήν ἀπασοχολή τῶν δεινῶς μαστιζομένων ἀγροτῶν. Τελικά ὅμως ἡ κατάσταση εἶχε τόσο πολύ ἐπιδεινωθεῖ, ὥστε λήφθηκαν τὰ πραγματικά ἀποφασιστικά μέτρα ἐναντίον τῶν τοκογλύφων μέ τό χρεωστάσιο καί τήν ἀπαλλαγῆ πολλῶν καταχρεωμένων ἀγροτῶν ἀπό τό ἀβάσταχτο βάρος τῶν συσσωρευθέντων ὑπεροχῶν, λόγω κυρίως τῶν ἐγκληματικῶν τόκων, χρεῶν πού ἀπειλοῦσαν τήν ἀναγκαστική πώληση τῶν ὑποθηκευμένων στούς τοκογλύφους κτημάτων.

Ἡ ἀνομβρία, πάντως πού, ὅπως εἶδαμε, ἐπληξε καί συνεχῶς πλήττει τήν Κύπρο, ἦταν πολὺ φυσικό ν' ἀπασχολήσει τούς Κυπρίους ποιητάρηδες ἀδιάλειπτα καί σοβαρά μέχρι καί τούς χρόνους μας. Ἔτσι τό 1931, μιά χρονιά ἰδιαίτερα ὀδυνηρή γιά τήν Κύπρο στόν τομέα αὐτό, πού ἐπιδεινώθηκε ἀκόμη περισσότερο ἀπό τό ἐπαναστατικά γεγονότα τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ ἴδιου χρόνου καί τήν ἐπιβολή ἀπό τήν Ἀγγλική ἀποικιοκρατία τῶν γνωστῶν μεσαιωνικῶν ἐκδικητικῶν κυρώσεων πάνω σ' ὁλόκληρον τόν πληθυσμό τῆς Κύπρου, ἔχουμε τὰ ποιήματα τοῦ Λυθροδονιάτη ποιητάρη Κωστή Χατζηνικόλα, στή συλλογῆ του πού ἐπιγράφει "Τό Τζιεφαλόβρυσον", ὅπως εἶναι τό "Ἐγεννήθηκα ρεσπέρης" καί τό ἄλλο του πού φέρει τόν τίτλο "Γιά τόν Μάρτην πού ν' ἰβρέσει τζαί καρκίε κρουσμένες ἔσει", ὅπως ἐπίσης καί τὰ ποιήματα τοῦ Ν. Μαυρίδη, "Τό πέρκι", τοῦ Δημήτρη Ττάκκα, "Τό Στύλλωμαν τοῦ μεσομερκού" καί "Στήν ἀνομβρίαν", καί τοῦ Ξενῆ Πάτσαλου, "Ὁ Γεωργός". Οἱ ποιητάρηδες μάλιστα αὐτοῖ υιοθετοῦν μιά κάποια προσωπική ποιητική τεχνοτροπία - δηλαδή ἐφευγόνων ἀπό τήν πεπατημένη ποιητάρικη παράδοση τῶν μακροσκελῶν διηγηματικῶν ποιητάρικων συνθέσεων καί μάς δίνουν σύντομες λυρικές ἐντυπώσεις τους ἀπό τήν θεομηνία αὐτή, χωρίς ὅμως καί ν' ἀπομακρύνονται ἀποφασιστικά ἀπό τή λαϊκή ποιητική μορφολογία καί τό λαϊκό συναίσθημα πού χαρακτηρίζει τούς ἄλλους ποιητάρηδες. Τά ἐν λόγω ποιήματα εἶναι συνεπῶς σχετικῶς ὀλιγόστιχα, εἶναι ὁπωσδήποτε ἀπό στιχομυθική ἀποψη ἀρτιώτερα, οἱ δέ πληροφορίες πού μάς προσφέρουν στεροῦνται μὲν τῆς ἱστορικής ἢ χρονογραφικῆς σπουδαιότητας τῶν ἄλλων ἔκτενων ποιημάτων, ζωντανεῖται ὅμως μέ ἀληθινά ὑποβλητική παραστατικότητα τήν ψυχολογική κατάσταση τοῦ μαστιζομένου ἀπό τήν ἀνομβρία καί τή

συμπαρομαρτοῦσα τοκογλυφία δούτσου κατοίκου τῆς ὑπαίθρου τῆς Μεγαλονήσου. Μιά κατάσταση πού μεταγενέστερα ζωγραφίζουν ἐπιγραμματικά ὁ Παῦλος Λιασιδῆς καί ὁ Χαράλαμπος Ἄζινος στά ποιήματά τους γιά τήν φτώχεια.

Τά δύο ποιήματα τοῦ Κωστή Χατζηνικόλα (γεννήθηκε στήν Ἄγ. Νάπα τό 1908 καί πέθανε τό 1978) - "Ἐγεννήθηκα ρεσπέρης" τό ἕνα, καί τό ἄλλο "Γιά τόν Μάρτην πού ν' ἰβρέσει/τζαί καρκίε κρουσμένες ἔσει", ὅπως τὰ ἔχει δημοσιεύσει ὁ γνωστός μελετητής τῶν ποιητάρικων καί τῶν λαϊκῶν τραγουδιῶν τῆς Κύπρου Κ.Γ. Γιαγκουλλῆς, ἔχουν ὡς ἐξῆς:

ἘΓΕΝΝΗΘΗΚΑ ΡΕΣ' ΠΕΡΗΣ

Ἐγεννήθηκα ρεσπέρης πού παπποῦν τζ' ἀπού παπᾶν,
κατοικῶ μέσ στά χωράφια, ὅξω πού τόν κασαπᾶν.
Τζ' ἡ δουλειά μου ν' πάντα τούτη, πού βρα παππουγεννικόν,

τ' ἄλετρον τζ' αἰ τό ζευκάριν,
πού Γεννάρην ὡς Γεννάρην,
ὡς τῆς ὥρας ταχτικόν.

Νιάζω, διολιζώ, σπέρνω μέ τὰ σιερένα ν'ιά,
μέραν νύχταν μέσ στούς κάμπους, στήν πυρά τζαί στήν σ'ιονιάν.

Πότε ππέφτω μέσ στό σπήλιον, πότε πᾶ στήν θεμινιάν

τζαί δοξάζω τούς Ἄγίους πάντα νά ν' καλογορνιά.

Φέτι πού ν' φτανός ὁ γρόνος, τὰ χωράφια διψασμένα,
εἶμαι βαωμένος ἔσσω τζαί μέ δκυό σ'εἰλη καμένα.

Ἄμα βκῶ τῆς πόρτας ὅξω νά συντύχω μέ κανέναν,
πρώτος λόος πού ν'νά ἴκουσ "ἐξεράναν τὰ σπερμένα!"

Ἐν ἔχει νερά ἡ Κύπρος φέτι, τό τριάντα ἕνα,
τζ' ἐννά τρώμεν, ὅπως πρῶτα, τὰ ψουμιά τὰ κριταρένια.

(1931)

ΓΙΑ ΤΟΝ ΜΑΡΤΗΝ ΠΟΥ Ν' ΙΒΡΕΣΕΙ ΤΖΑΙ ΚΑΡΚΙΕΣ ΚΡΟΥΣΜΕΝΕΣ ἘΣΕΙ

Τωρᾶ πού θέλει ἡ γῆ νερά, Μάρτη, γιὰτ' ἐν ἰβρέσεις
τζαί πού ρεσπέρη τήν καρκιάν κρουσμένην νά τήν ἔσει;
Μάρτη! Ἐσοῦ μᾶς ἔφερες φτώσιαν τζαί κακοσύνην,
ἔδκιωρες τζαί τό κρέιτον τζαί τήν ἐμπιστοσύνην.
Ἐσοῦ ἴαι τζεῖνος πού ὄωκες τὰ γρή τό ρεσπέρη
τζ' ἔμεινε πείνα, τιτοικόν στής Μεσαρκᾶς τὰ μέρη.
Ἐσοῦ, ὁ μήνας ὁ καλός, τοῦ γρόνου τ' ἀνοιχτάριν,
κάμνευσε μέ τζαί βοράζουμεν περατικόν σιτάριν.
Ἐπως τ' ἀγρέλλιν ἡ σπορά ἴπομπρύτερα,
νυφοῦλλα,

τωρά έπηα τζ' εία τα, μαύρα καψάλιν ούλλα.
"Έχει ρεσπέρην πού 'ν βάλλει όκκάν μες στήν
σακκούλλαν,
τζ' έφερες τόν κακότυχον πίσω χιλιάδες μέτρα,
γιατ' έμψη, Μάρτη, τζ' έβηκες τζ' έν έβρεξεν
χολέτρα.
Τζ' είναι πού καρτερούσαμεν νά σπείρει, νά
γιωρκήσει,
χτηνά, πουλιά τζ' αί πλάσματα ούλλους νά μάς
ταΐσει,
τωρά πεινά τζ' ό ίδιος, πκοίος έννά τόν ρωτήσει;
Τίνος τήν πόρταν, ό φτωχός, νά πάει ν'
άχτυπήσει
μές 'ς τούτην τήν κατάστασιν; Σκέφτου τζ' αί
κάμε κρίσιν!

Τό ποίημα του Νεόφυτου Μακρίδη
(γεννήθηκε στόν Γαουράν, σημερινή Νέα
Σπάρτη, τό 1912 και πέθανε τό 1967) "Τό Πέρκι",
πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1948.

ΤΟ ΠΕΡΚΙ

Μέ τό πέρκι ζει ό ρεσπιέρης, μέ τό πέρκι
παρπατεί,
μέ τό πέρκι τρώ' τζ' αί πίννει, μέ τό πέρκι
δκιαλοάται,
μέ τό πέρκι έν' π' άρκεύκει τήν δουλειάν του
τζ' αί κρατεί
τζ' έν τό βκάλλει πού τόν νούν του, στέκει,
ππέφτει ή τζ' οιμάται.
Γιατί ένι στόν ρεσπιέρη πίστις μιάλη ριζωμένη,
πού όσον τζ' άν καταμασκίεται άπου φτώ'σιαν
τζ' αστοσίαν,
ή καρκιά του μέ τό πέρκι γίνεται δρακοντεμένη,
γιατ' όρπίζει στούς καμούς του νά βρει
πνάσμαν, ποσπασίαν.
Μέ τά λόγια τά-δικά τους πνάζ' ή άχαρη καρκιά
του
του ρεσπιέρη πόν του βκάλλει πού τό πειν του
τούτο πέρκι
τζ' άν ψοφήσουν τά χτηνά του τζ' έν γιωρκήσει μέ
ή σπορά του,
του τζ' αιρού καλός ό χρόνος έννά πει πάλε
πέρκ' έρτει.
Τζ' έτσι ένε τούντο πέρκι στήν καρκιάν του
φυτεμένον
του ρεσπιέρη, πού άν τήν σσίσεις πόν' καμένη
του νερού,
έννά δεις φορές σαράντα μέσα τζ' ει, λαλούν,
γραμμένον,
πέρκι φέτ' έν' ευλόια ή πέρκ' έρτει του τζ' αιρού.
(1948)

Τά ποιήματα του Δημήτρη Ττάκκα (γεννήθηκε
στό Λιοπέτρι τό 1918 και έπαγγελλόταν τόν
τοσπάνο), "Στήν άνομβριαν" και "Στύλλωμαν του
μεσομερικου", έχουν ως έξής :

ΣΤΗΝ ΑΝΟΜΒΡΙΑΝ

Πά' στήν γήν οι άμαρτίες έπολλύνασιν πολλά
τζ' αί γιά τούτον πκίόν ό κόσμος τίποτ' έν πάει

καλά.
Ό Θεός μέ τιμωρίες άρκεψεν νά του χτυπά,
καρτερούμεν τές βροσές του, όμως έν μάς
κουλουπά,
έχαθήκασι τά νέφη, λείπουν πού τόν ούρανόν
ιζ' έν' ή γή μας έναν χάλιν γέρημον τζ' αί
σκοτεινόν.
Έν' σπερμένα τά χωράφκια ούλα στήν
ξεροβολιάν
τζ' έν έφάνην πρασινάιν, μόνον τρώσιν τά
πουλιά.
Τά κουπάδκια μές στούς κάμπους ζιπιλλεύκουσιν
νηστικά
τζ' αί κατύσ' ή του βοσκου τους πού θωρεί τζ' αί
δ'ρωπικά.
"Ω Θεέ μου, τζ' αί λυπήθου τά χτηνά τζ' αί τά μωρά
πού 'ν άούντυχα τζ' αί πέψε εις τήν γήν μας τά
νερά.

ΣΤΥΛΛΩΜΑΝ ΤΟΥ ΜΕΣΟΜΕΡΚΟΥ

Πότ' έννά δοϋμεν τής βροσής τά νέφη
πανωθικόν μας
τζ' αί γύρου γύρου ό τζ' αιρός νά
κρυφοπομπουριζεί,
ν' άστράφτει τζ' αί νά βάλλουμε καθάνας τόν
σταυρόν μας
τζ' αί τό ψυχάν ν' άρκινά τήν γήν νά τήν ραντίζει!
Τζ' άπου ψυχάν ύστερα νά σφίξουν, νά
κοσμήσουν,
νά κατεθούν οι ποταμοί, νά τρέχουσιν οι
στράτες,
νά λάμνουν δκυό μερόνυχτα τζ' έτσι νά
σταματήσουν
τζ' οι άβκολιές τών χωραφκιών νά φαίνονται
γεμάτες.
Τζ' ύστερα πού όχτώ μέρες ή γή πού 'ννά
στραντζ'ισει,
σάν τόν άβρόν μέ τ' άλετρον νά 'ν'
καλοκαωμένη,
κάθε ρεσπιέρης νά ξεβει τόν σπόρον ν'
άρκινήσει,
πού 'ν ή καλλύττερη δουλειά, στόν κόσμον
τιμημένη.
Είντα χαράν έχ' ή σπορά πού 'ννά
πρωτοβλαστήσει
τζ' όξω οι κάμποι, τά βουνά τ'σ' αίρκα νά
ντυθοϋσιν,
μέ τό κουπάιν τ' ό βοσκός νά πάει νά βοσσίσει
τζ' αί χορτασμένες νά στραφούν, στήν μάντραν
τους νά μπουσιν.
Θεέ μου, πού 'σαι πανωθικόν, ό βασιλιάς του
κόσμου,
τζ' ούλα, τά πάντα κυβερνάς, τές φτώ'σιες τζ' αί τά
πλούτη,
άκου τό παρακάλλιον μου τζ' έν είμαι μανιχός
μου
τζ' αί νά τά δοϋμεν τά νερά τήν έβτομάαν τούτην.
(1972-73)

Και τελειώνουμε τήν έπιλογή ποιημάτων
σχετικόν μέ τήν άνομβρία μέ τό σύντομο ποίημα
του Ξενή Πάτσαλου (γεννήθηκε στό Παραλίμνι τό
1901), πού έπιγράφεται χαρακτηριστικά "Ο

Γεωργός”:

Πόσον τζαιρόν μέσ στήδ δουλειάν νά δρώννει
νά τήν καλλιεργά τήν γήν τζ’ άγκάθκια νά
γεμώννει;

Πόσον τζαιρόν οί γεωργοί νά ζουβ
βασανισμένοι

μέσ στές λαζιές, μέσ στά βουνά
κρουσμένοι μέσ στά βάσανα
τζαί πάλε πεινασμένοι;

’Ο γεωργός μέσ στήδ δουλειάν άκούραστος
δουλεύκει

μέσ στά νερά, μέσ στήμ πυρά σκαλίζει τζαί
φυτεύκει,

τίταιρος τζ’ άλυπόλητος καρπούς τής γής
σωρεύκει

τζ’ οί μερομίσθιοι νά τρών τζ’ αί τζ’ εϊνος νά
νυστεύκει;

Λαλούμ πώς έφταιον Άδάμ πού τόν τζ’ αιρόν
πούμ πλάστην-

μά οί απόγονοι τ’ Άδάμ μόνον έμεις ειμάστιν;

Οί πλήμευρες

Τοκογύφοι, άνομβρία, άκρίδες. Άλλά ή
άλουσίδα τών μαστίγων, πού έπλητταν τό
πολύπαθο νησί τής Άφροδίτης, δυστυχώς δέν
τέλειαναν στό άδυσώπητο αυτό τρίγωνο. Ή
άποικιοκρατική κυβέρνηση τής Κύπρου,
συνεχίζουσα τήν έγκληματική δημοσιονομική και
κοινωνική άδιαφορία τών προκατόχων τής
’Οθωμανών, άν δέν μπορούσε νά προλάβει ή ν’
άποφύγει τήν άνομβρία και τίς άκρίδες, ήταν
άσφαλώς σέ θέση, άν ήθελε κι άν διακατεχόταν
άπό εύγενείς σκοπούς γιά τό νησί, πού τό
άγόρασαν πληρώνοντάς τό μέ τό αίμα τών
κατοίκων του, νά καταπολεμήσει τίς δυό άλλες
θεομηνίες: τούς τοκογύφους και τίς
πλήμευρες, οί όποιες κατ’ επανάληψη έπληξαν,
και μάλιστα θανατηφόρα πολλές φορές, τόν
άπροστάτευτο κι εγκαταλειμμένο άπό τούς
πάντες λαό κυρίως (άλλά όχι πάντα) τής
ύπαιθρου. Καί τούτο γιατί ή Κυβέρνηση άμέλησε
ένουνειδίττα και σκόπιμα νά κατασκευάσει ένα
άσφαλές όδικο δίκτυο και προπαντός γέφυρες
πάνω σέ ξεροπόταμους πού μετατρέπονταν, σέ
περιόδους ύψηλής κατακλυσμοιαίας
βροχόπτωσης, σέ παγίδες θανάτου ή σέ
άδιαπέραστα φράγματα πού άφηναν πολλάκις
γιά όλόκληρες μέρες άρκετούς άγρότες και
τισοπάνηδες άποκομμένους άπό τά σπίατα και τίς
οικογενιές τους ν’ άναζητουν καταφύγιο σέ
σπηλιές ή κάτω άπό δέντρα άκριβώς έπειδή δέν
μπορούσαν νά διαβουν τά πλημμυρισμένα αυτά
ποτάμια πού μετατρέπονταν, σέ λίμνες
άδιαπέραστες. Ήταν λοιπόν φυσικό οί
ποιητάρηδες, οί όποιοί άποτελούσαν, όπως
είπαμε, τούς άσφαλέστερους και και τούς πιο
εύαίσθητους δέκτες τών κραυγαλέων
μηνυμάτων άπελπισίας και άγχους του
Κυπριακού λαού - φωνών όμως σέ ότα μη
άκουόντων - νά εκφράσουν στίς ποιητικές τους
συνθέσεις άκριβώς εκείνο τό πικρό παράπονο
πού ό λαός συνήθισε άπό τά χρόνια τής
μακραίωνης δουλείας του νά καταπίνει
άδιαμαρτήρητα και παθητικά. Πίστευαν δηλαδή

οί Κύπριοι - και όχι άδικαιολόγητα - ότι κάθε του
διαμαρτυρία θά καταστέλλοταν και θά πνιγόταν
άπό τό άδυσώπητο φίμωτρο του κατακτητή, γι
αυτό κι άνέμενε, σάν πνοή ελευθερης βούλησης
και ζειδωρης αύρας, τόν όμοτίμό του ποιητάρη νά
διατυπώσει, έμμετρα και διπλωματικά, άκριβώς
τά ίδια συναισθήματα πού διακατεϊχαν όλόκληρο
τόν μαστιζόμενο άπό τίς θεομηνίες λαό τής
Κύπρου.

’Ο ποιητάρης Γεώργιος Καραγιάννης άπό τό
Λευκόνοικο (γεννήθηκε τό 1892 και πέθανε τό
1962) διεκτραγωεί ως έξής τόν “Φοβερό
πλημμυρισμό του Λευκονοίκου τής 18ης
Δεκεμβρίου 1934” στό όμώνυμο ποιήμα του πού
τυπώθηκε στή Λευκωσία στις άρχές ίως του
επόμένου χρόνου. Άποτελείται άπό 173 στίχους
και μάς παρέχει, δίκην έφημερίδας, άρκετές
πληροφορίες γιά πρόσωπα και πράγματα πού
άνταποκρίνονται πλήρως στίς παρεχόμενες
περιγραφές τών έφημεριδών και τών επισήμων
εκέθσεων τής έποχής. Παραθέτω μερικά
χαρακτηριστικά άποσπάσματα του και πιστεύω
πως υπάρχουν άρκετοί επιζώντες σήμερα
άπόδδομοι πού θά θυμηθούν τά τραγικά γεγονότα
τής ώραίας αύτής κομμόπολης, τά όποια ύπήρξαν
και έπιρροσθεη αιτία πού τούς έσπρωξε νά
ξενιτευθούν :

“’Ο φοβερός πλημμυρισμός του Λευκονοίκου
τίν 18ην Δεκεμβρίου 1934. Ποίημα συνταχθέν
ύπό Γεωργή Γ. Καραγιάννη εκ Λευκονοίκου. Τύπ.
Κ. Κύρου - Λευκωσία.”

Τό χίλια έννεακόσια πού τό τριανταένα
τής Τζύπρους τά παρανόνα ν’ άκούσετε πού
μένα.

Τό χίλια έννεακόσια εις τό τριανταδύο
ή Τζύπρους μας έπέρασαν πολλά κακόν τόν βίον.

Νά σας τό πώ σκοντολογιάν, έτσι με λόγια
λλια
τής Τζύπρους μας ή φτώσια τής ήτουν ή
άνομβρία.

Τό χίλια έννεακόσια πού τό τριαντατρία,
έλατε νά θροικήσετε τής Τζύπρους ιστορία,
ώς τό τριαντατέσσερα ήτουν ή άνομβρία.

Οί καμημένοι γεωργοί μέσ ’ς τούτοντες τρεις
τούς γρόνους
έσπερναν τζαί πού τά φτανά επάννανισ τούς
σπόρους.

’Εγιώρκαν νανκουρίν ψουμίν ή Πάφου, τό
Καρπάσιον,

ή Μεσαρκά έν έκαμνεν με κόλλυφα νά φάσιν.

Εις τό τριαντατέσσερα τά νέφη

έχαμλωσαν,

μέσ στον ’Οκτώβρην έβρεξεν τζ’ έπότισεν
καμπόσα.

’Εβρεξεν πάνω στον ζυόν τζ’ ήρταν οί
ποταμοί μας,

όσα ήπιαν ήπιαν καλά τά άλλα ξερή ή γή μας.

’Ακροαστείτε νά σας πώ λόγια καλά π’
άνήκουν,

γιά τόν πολλών πλημμυρισμόν πού ’τουν του
Λευκονοίκου.

Εις τό τριαντατέσσερα, δεκαοχτώ

Δεκέμβρη,

έθελεν κάθε ποταμός τό μέρος του νά τό βρει.

’Ητουν ή ώρα στές έφτά, μά του Θεου

δυναμεί, ἐθέλησεν ὁ Πλάστης μου κατακλυσθὸν νά κάμει.

Κρεμμάζει νέφος στὸν ζυόν, στράφτει τ'ζαί αἱ

πουμεπουρίζει,

ἀχάπαρα τὰ πλάσματα, τὸ ψέμαν εἶντ' ἀξίζει.

Τ'ζείνον τὸ νέφος πὸβρεσ'εν σιάζει κατὰ

τόν Νότον,

στράφτει τ'ζαί πουμπουρολοᾷ, βάζει τ'ζαί

φκάλλει κρότον.

Τὰ πλάσματα θωρούσασιν,

ἀμμά παρακαλοῦσασιν

νά μὲν ἰ-σταματήσουν

Νά ἴρτουν γεμάτοι ποταμοί, νά πᾶσιν νά

ποτίσουν.

Ἐοάζαν τούς ρησιῶνες τους νά πιούσιν τὰ

κρομμύδκια,

τ'ζ ἀξημνα ἤρτεν ὁ Κρυός τ'ζ ἐπάτησεν τὰ

σπίδκια.

Ἥρτεν μιά θάλασσα νερόν, ἐγέμωσεν τὸν

τόπον, χαλὰ τὰ σπιδκια, παίρνει τα, δίχα νά κάμει

κόπον.

Ἐτρεξεν τ'ζ ἤρτεν τὸν Σ'εζάν τ'ζ ἐκράτεν

πού ἴντ' τοῦ Σ' ἤρα,

ὡς τὸ παζάριν τὸ νερόν μὲς στοῦ χωρκὸν

πλημμύρα.

Κτυπὰ γυρόν πού ἴντ' τοῦ Μαρκῆ τ'ζ αἱ πᾶ'

κατὰ τοῦ Τσάκρα,

τόν καφενέν τοῦ Φώτιου ἐτοίλλαν τον μίαν

ἄκρα.

Συνάμα ἤρτεν τ'ζ ὁ Σ'εζάς τ'ζ αἱ εἶνος

χυμωμένος,

πού ἴντ' τουν ξερός, κατάξερος, πού γρόνια

ξηχασμένος.

Ὁ χυμωμένος ὁ Σ' εζ' ἄς, ὁ ξηχασμένος

Κότ'ζ ἰας, ἐτρύπησέν τους τήν Τ'ζαμῆν πού δικάβαζεν ὁ

Χότ'ζιας.

Τ'ζεἶντο γιοφύριν τοῦ Σ'εζ'ἄ ἔν εἰσ'εν

μεϊτάνιν

τ'ζ ἐμπαινεν ἀμετρον νερόν μὲς στοῦ Τ'ζυπρῆ

τό χάνιν.

Ἡ ρήση ἡ ἀνόρπισθη ἐθέλησεν τὰ τρέξει

τ'ζ εἶαν τήν μέ τ' ἀμμάδκια τους σπιδκια νά

καταστρέψει.

Ἐμασωθῆκαν τὰ νερά τ'ζ αἱ

τιτ'υρολοοῦσαν,

σάν ψάρκα μὲς στήν θάλασσαν τὰ σπιδκια

κολυμποῦσαν.

Γύρνει καμήλους ὁ Κρυός, κουτρομπελλά

τὰ σπιδκια,

τσάπτες, βολίτ'ζια τὸ νερόν παίρνει τα σάν τὰ

φιδκια.

Ἐπῆρτεν ρεσπερόσπιτα, σπιδκια

κατοικημένα,

πὸν ἀθθυμοῦνται πρωτινοί πότε ἔντ' πού ἴντ'

κτισμένα.

Καθ' αὐλοτόπιν ἐφηννεν ἄλλου μισόν,

ἄλλου ἴναν.

Τοῦ Τρύφωνα, τοῦ Περικλῆ,

τοῦ Κκαντωνῆ, τοῦ Πιτσουλλῆ,

ἔν ἐφηκεν καχόλου

τ'ζαἱ τοῦ Μαντρίτη τοῦ φτωχοῦ ἔκαμῆν τα τοῦ

βῶλου.

Γιά τὸν Μαντρίτην τὸν φτωχὸν εἶπαν μου

νά πιστέψω

ἐδῆσαν τον ἐκὸ τ' σ'οἰνίν τ'ζ ἐβκάλαν τον

ἀππέξω.

Ἅσοι ἐκόψαν ἔσσω τους τὰ σπιδκια τ'ζ

ἐχωρούσαν

ἐδῆσαν τους μετὰ σ' οἰνιά τ'ζ ἔξω τούς

ἐτραβοῦσαν.

Τοῦ Ἄντανῆ τοῦ Σ'ηρουδκιού, τοῦ Φάλα τ'ζαἱ

τοῦ Βλούρου,

Βασίλη, Πάκκα, Τ'ζυρκακό, τὰ σπιδκια τοῦ

Φασούλα,

ὅπου ἐβάρτεν τὸ νερόν ἐχάλασέν τα οὔλα.

Μονόφωνα τὰ πλάσματα ἐκλαῖαν τ'ζ

ἐφωνάζαν

τ'ζ αἱ τὸν ἀφέντην τὸν Θεόν οὔλοι τους ἐδοξάζαν

τ'ζ ἔν ἀκουοῦνταν οἱ φωνές πού τὰ νερά πού

βάζαν,

Ἐθώρουν μέ τ' ἀμμάδκια μου τ'ζ αἱ μέ τὰ

φκιά μου δροίκουν,

ἔν δ'εἰςτερος Κατακλυσμός πού ἴντ' τουν τοῦ

Λευκοκοῖκου.

Οὔλα τὰ κατωίτικα τὰ σπιδκια ἴντ'

φουσκωμένα,

ἐπῆρα τ'ζ εἶα τ'ζ ἔν ἤβρα ἀσάλευτον κανένα.

Ἅσοι ἔχουν θεμελιούς ψηλοῦς μπορεῖ νά

τααντέσουν,

πὼς ἐξήσ'εμωνιάσασιν, μὰ τοῦ τ'ζαιροῦ ἴντ'

πτέσουν.

Κουβέλλες, αἶγες, ὄρνιθες, <γάρους>

καταραμένους

ἐπῆρτεν τους ὁ ποταμός στούς κάμπους μας

πνιμένους,

Ἐσπάσασιν οἱ πότσοι τους τ'ζαἱ τὰ γυαλιά

τῶν λάμπων,

κρεβάδκια τ'ζαἱ παπλώματα,

μαεῖρισσοι, χαλκώματα

ἐπῆρτεν τα στόν κάμπων.

Σκάφες τ'ζ αἱ κουπποσάνια τ'ζαἱ χάπιες τ'ζαἱ

πιχάρκα

ἐσκόρπισέν τα τὸ νερόν ἄλλου πικνά τ'ζ ἀνάρκα.

Ἐπῆρτεν τους τὰ ροῦχα τους τ'ζοῦλην τήν

καλανκιάν τους

τ'ζ ἐμείναν ἀνυπόλητοι, τισίρκα τὰ παιδικιά τους.

Τ'ζ αἱ ὁ ἀγροτικός γιατρός εἰσ' εν πολλύν

φεκκίριν,

πὸμπαινεν ἔσσω του νερόν τ'ζ ἔν τὸκαμεν

χαττίριν.

Τσαγκάρηδες, σκαρπάρηδες

ἐμπόρους τ'ζ αἱ μπακκάληδες

ἐμπην στὰ μαγαζιά τους

ἐσῆρτεν ζάμπαν τὸ νερόν τ'ζ ἐμάλλωννεν μιτὰ

τους,

ἐπῆρτεν τους τὰ ρύζια τους,

τὰ λάδκια τ'ζαἱ τ' ἀλεύκα τους,

τ'ζαἱ τὰ ζαχαρικά τους.

Ἅν ἤτουν τοῦτοι μανιχὰ, ἴσ' ἰαν νά πῶ,

ἐφκιοῦσαν,

πού κόψαν τὸ βερεσιέν τρεῖς γρόνους ἰζ' ἔν

ἐδκιοῦσαν.

Ἐπῆρτεν τους τὰ ἤμισα, δίχα ππαράν νά

δῶσει

τ'ζ εἶπτεν τους νά τὰ γράψουσιν τ'ζ αἱ νά τούς τὰ

πιερώσει.

Εἶπα καμπόσα τοῦ Κρυοῦ τ'ζ ἐδίκλησα στήν

Δύσιν,

νά σὰς τὰ πῶ καθεαυτόν εἶντα ἔκαμεν ἡ ρήση.

Ἐπάτησεν τήν Τ'ζ υρκακούν, τὸν γρουσοφόν

Ἄνδρᾶν,
Καντούαν, Ζίγκον τζαί Φουντζήν ἔκαμᾶν τους
παρέαν.

Ἡ ρήση ἡ ἀνόρπιστη εἶπεν τους ἔννᾶ τρέξω
τζ ἔμπανινεν ἔσω τους νερόν τζ ἔφκαίνανσι
ἀππέξω.

Ἐβάλλαν εἰς τές πόρτες τους σακκούλες τζ
αἱ σανίδκια,
ἔδιωξεν ἕναν μαχαλλάν ἡ ρήση πού τᾶ σπιδκια.

Ἔστησεν μῖαν ὀρκάν νερόν, ἔκαμε
τταϊμίνι,
πού ἔν τὸ χῶρεν νά περνᾶ πουκάτω τὸ γιοφύρι.

Εἰς τήν πλημμύραν πάντοτε τᾶ λόγια
πολλυνίσκου
τζ αἱ τοῦτοι τᾶ φταισίματα τοῦ γιοφουκοῦ τᾶ
βρίσκουν.

Ἀκόμα ἀλλόνα νά σᾶς πῶ· κάτω πού ἔν ἡ
περβόλα,
τᾶ σπιδκια πού ἔουν στὸν γυρόν ἐφούσκωσέν τα
ἴλα.

Ἐποντσάραν τᾶ νερά, τᾶ σπιδκια
ἐπλυμάναν
τζ ἔβκαίνεν ἄλλος βουννισμός πού τῶν
πλάσμάτων κλάμαν.

Ὀλόπηλα τᾶ πλάσματα ἐκλαῖαν τζ
ἐλαλοῦσαν
τζ αἱ τὸν ἀφέτην τὸν Θεόν τὸν ἐπαρακαλοῦσαν·
νά πάρει ἀέρας βαρετός, τᾶ νέφη νά
σκορπίσει
τζ αἱ τές δυνάμενες βροσῆς πάνω νά τές
κρατήσει.

Οὐλοῦς τοῦς πλημμυροπαθεῖς ἐθῶρου
τους κλαμένους,
οὐλα πού νᾶν βκάλουσι πῶσω τους
πεθαμένους.

Ἐκλαῖαν γιατί ἔν εἶχαν σπιδκια νά
κατοικήσουν,
μέ στρώματα νά κοιμηθοῦν, μέ ροῦχα νά
φορήσουν.

Τοῦτους τοῦς πλημμυροπαθεῖς ὅποιοι τοῦς
βοηθήσει
σάν νᾶν πιάσει ἐκκλησιάν πού τζ ἰνουρκῆς νά
κτίσει.

Τοῦ Λευκονοικοῦ οἱ καλοῖ εὐτύς
ἐπροσπαθῆσαν
τζ ἔβκάναν τές γεναιτζ ες τους τᾶ σπιδκια τζ
ἐγυρίσαν
τζ ἤβραν τους ροῦχα καθαρά τζ αἱ τοῦς
οἰκονομήσαν.

Τζ αἱ τζ εἰνους τοῦς φτωχοῦς φτωχοῦς
πού μέινανσι τζ ἔχᾶσαν
ριάλια τοῦς ἐδώκασιν τζ ἐκάμασιν τὸ Πάσαν.

Ὁ Κυβερνήτης, Δοικητής ἤρτσασιν τζ
ἐζετάσαν
εἰς τές τριάντα τοῦ μηνός τᾶ σπιδκια πού
χαλάσαν.

Ἄμα τές εἶαν τές ζημιές πού κάμαν οἱ
πλημμύρες,
ὁ Κυβερνήτης ἔδωκεν τσ ἔκκιν γιά δέκα λίρες.

Τζ ἔφερεν τζ ὁ Τοποτηρητής ἄλλο τριάντα
λίρες.

Τζ εἶπαν στοῦς πλημμυροπαθεῖς νά τοῦς τές
κάμουν μοῖρες.

Εἰς τές τριάντα τοῦ μηνός τᾶ νέφη ἐποτζ
ιαλᾶραν
τζ αἱ γιά τοῦς πλημμυροπαθεῖς ἐπιτροπήν

ἐβάλαν.

Ἐβάλασιν ἐπιτροπήν τζ ἔβκῆκαν τζ
ἐγυρίσαν,
σπίτιν πού σπίτιν τοῦ σπιδκιοῦ τᾶ ἐπαρτηρήσαν
τζ αἱ τρεῖς χιλιάδες χασιμέες λίρες τοῦς
ἐκτιμήσαν.

Τές πόρτες ἐξηπόρτωσαν τζ ἔκαμεν τες
σανίδκια,
ἐπάττισεν, ἐπάττισεν τρακόσια δέκα σπιδκια.

Ὡς τζ αἱ τές σιερόπορτες πού τές
ἐστερεώσαν,
ἐκτύπησεν τους τὸ νερόν τζ ἔγειραν τζ ἐζᾶωσαν.

Ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις πέρκι τοῦς βοηθήσει
τζ αἱ πολιτεῖες τζ αἱ χωρκᾶ κάθε φτωχοῦ τζ αἱ
χτίσει.

Φροντίζει τὸ Λευκονοικόν ὅσον τζ ἔν ἰ-
μπορτίζει,
νά δώκει λίρες περισσές, σπιδκια νά τοῦς ἰ-
χτίσει.

Εἶπαν μου τέλεια ὕστερα, ἔν ἐγραψα τήν
ῶραν,
ἔπεφεν ἄλλο ἑκατόν ἐννιά λίρες ἡ Χώρα.

Ὁ ἐπουράνιος Θεός νά ἔν πάντα βοηθός
τους,
ὅσοι ἐβοηθήσασιν, ἀξιος ὁ μισθός τους.

Ποᾶ πᾶ ἀππέξω τοῦ χωρκοῦ, τήν στράταν τοῦ
Φελλάτου,
οὐλα πού νά ἔν θάλασσαν στοῦς κάμπους τζ
ἐτζ οἰμάτου.

Πᾶξω πού τὸ Λευκόνοικόν πού πᾶν εἰς τὸ
Φελλάτον,
ἡ θάλασσα πού τὸν βορκάν σάν πού κατέβην
κάτω.

Ἐτρεξεν ὁ Γεννήτερος τζ ἤρτεν πού πάνω
κάτω
τζ εἶπαν μου πῶς ἐχάλασεν τὸ ἡμισον Φελλάτον.

Τζ αἱ μέσ στὸν Μαραθόβουον, καθὼς μοῦ
ἰστορήσαν,
πού τήν πλημμύραν τήν πολλήν, ὁ κόσμος
ἐπαττίσαν.

Τῆς μηχανῆς τοῦ Τζυρκαλλῆ ἔχωννεν τᾶ
λιχάρκα
τζ αἱ τὸ νερόν ἐπήρην τα στοῦς κάμπους τᾶ
γομάρκα.

Ὡς τές ἀβάτζρης τὸ νερόν ἐσκοῦλιζεν
τοῦς μύλους,
κρεβάδκια τζ αἱ παπλώματα,
μαεῖρισες, χαλκῶματα,
ἐπήρην τζ αἱ τοῦς σῖοιρους.

Ὡς ἑκατόν λίρες ἡ μῖα εἶπαν μου ἐκτιμήσαν,
ἀλλά ἔν ἰ-ξέρω τοῦ φτωχοῦ, ἄν τοῦ ἐβοηθήσαν.
Τὸν ἐπουράνιον Θεόν ὁ κόσμος νά δοξάσει,
ἔτσι βροσῆ δυνάμενη νά μὲν ἰ-ξαναπιάσει.

Εἶμα φτωχός ἀνήμπορος τζ αἱ ὅσοι μέ
λυπάστε,
τὸν κόπον πού τὸ σύνταξα πῶναν χαρτίν
γοράστε.

Τζ αἱ πάρτε τὸ σπιδκίον σας τζ ἀνοιξέτε
δικαβάστε
τζ αἱ τὸν ἀφέτην τὸν Θεόν ἀπού καρδιάς
δοξάστε".

Δύο χρόνια ἀργότερα, καὶ συγκεκριμένα στὶς 4
Δεκεμβρίου 1936, μῖα νέα τραγωδία ἀπὸ
πλημμυρα τοῦ ποταμοῦ Ἀσέλεια, μέ τέσσερα
τώρα θύματα, ὀδήγησε τὸν γνωστότατο ποιητῆρ
Χαράλαμπο Ἀζίνο (γεννήθηκε τὸ 1905 στὸ χωριὸ

Φιλόσσο) νά ἐκδώσει, τὸ 1937, στὴ Λευκία τὸ ποιήμα του "Τὸ τσάκρι τοῦ ποταμοῦ τῆς Ἀσέλειας καὶ τὰ τέσσερα θύματα του". Ἀποτελεῖται ἀπὸ 245 δεκαπεντασύλλαβους ὁμοιοκατάληκτους ζευγαρωτοὺς (αα) στίχους, στὸ δὲ ἐμπρόσθιο μάλιστα ἐξώφυλλο του δημοσιεύει καὶ τὴ φωτογραφία ἐνὸς ἀπὸ τὰ τραγικά θύματα, τοῦ Τούρκου δικηγόρου Σουλεϊμάν Σεφκέτ, πράγμα πού παρεμπιπτόντως μαρτυρεῖ ὅτι οἱ Κύπριοι ποιητάρηδες ἔγραφαν μὲν στὴν Ἑλληνικὴ διάλεκτο τῆς Νήσου, ἀλλὰ εἶχαν τὴν ἴδια ἐπίδραση πάνω τόσο στοὺς Ἕλληνες, ὅσο καὶ στοὺς Ὀθωμανοὺς τῆς Κύπρου. Στὴν πιὸ πάνω μάλιστα τραγωδία, ὅπως τὴν περιγράφει ὁ Ἄζινος, δύο ἀπὸ τὰ θύματα ἦταν Ἕλληνες καὶ δύο Ὀθωμανοί, παρόλο πού ὁ ποιητὴς δὲν κάνει καμιά διάκριση στὸν τομέα αὐτό. Γιατί τότε ὁ λαὸς τῆς Κύπρου ἦταν ἀκόμα ἐνωμένοι, οἱ δὲ τύχες του ἦταν ταυτόσημες. Ἐχουμε μάλιστα μαρτυρίες ὅτι σὲ περιπτώσεις θεομηνιῶν, ὅταν οἱ ἀγρότες ἀκολουθοῦσαν κατασκευτὰ τὴ λιτανεύση τῶν Ἁγίων Εἰκόνων, συμπεριλάμβαναν μεταξὺ τους καὶ Ὀθωμανοὺς, ἄγνωστο ἢ ἀνεξάρτητα ἂν μεταξὺ αὐτῶν ὑπῆρχαν καὶ πολλοὶ κρυπτοχριστιανοί, κατάλοιπα τῶν χρόνων τῆς Ὀθωμανικῆς κατοχῆς τῆς Μεγαλονήσου.

Γνωρίζουμε δὲ, ἐπίσης, ὅτι οἱ ποιητάρηδες, ἀνεβασμένοι πάντοτε εἴτε σὲ μιά καρέκλα ἢ σὲ βάρθο, τραγουδοῦσαν τὶς ποιητάρικες αὐτὲς συνθέσεις τους ἀκόμα καὶ στὴ διάρκεια τῶν Ὀθωμανικῶν θρησκευτικῶν ἑορτῶν - τῶν μπαϊραμιῶν - μὲ ἀκροατήρια ἀποτελουμένα τόσο ἀπὸ Χριστιανοὺς ὅσο καὶ ἀπὸ Μουσουλμάνους Κυπρίους. Παραθέτω δὲ τὸ πιὸ κάτω ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ ὄραιο αὐτὸ ποιήμα τοῦ Ἄζινου, τὸ ὁποῖο δείχνει, μεταξὺ ἄλλων, καὶ μιά πιὸ ὠριμη καὶ ἀσφαλῆς πιὸ προχωρημένη ποιητικὴ ἔμπνευση καὶ παραστατικὴ δεινότητα :

"Τὸ τσάκρι τοῦ ποταμοῦ τῆς Ἀσέλειας καὶ τὰ τέσσερα θύματά του. Συμβάν τὲς 4 Δεκεμβρίου 1936. Ποίημα ὑπὸ Χ. Μ. Ἄζινου Ἐκ Φιλοσύσης Πάφου 1937".

Ποὺ Δύσιν ὦς Ἀνατολὴν καὶ πού Βορρὰν
ὦς Νότον
καὶ κάθε πίστιν καὶ φυλὴν τὸν κόσμον προσκαλῶ
τον.

Νά σωρεφτοῦν τριγύρω μου, μὲ τάξιν νά
σταθοῦσιν,
γί' αὐτὰ πού πρόκειται νά πῶ νά μοῦ
ἀκροασοῦσιν.

Ἦς ποιητὴς πού βρίσκουμαι, τὸ θεωρῶ
καθῆκον
νά γράψω τοῦντο ποιήμα, ἐνθύμιον νά τὸ φῆκῶ.
(...)

Λοιπὸν τὴν πρώτην τοῦ μηνὸς ἀρκίνησεν
νά βρέσει
καὶ τὸ νερόν τούς ποταμοὺς πολλότερον νά
τρέσει.

Μέχρι τὴν Πέμπτην τὸ πρωῖν ἡ γῆ ἦταν
ζυμάρην
τς οἱ ποταμοὶ ἐτρέχασιν σκεδὸν ἕναν καράρην.
Παρασκευὴν πού τὰ νερά πιλέ ν

ἔσταματῆσαν,
οἱ ποταμοὶ τῶν γιοφυρκῶν σκεδὸν ἐξησίλησαν

Τ' ἀρκάτζια κατηγήθησαν δεντρά τς
ἐξεριζῶνναν

τς αἱ τὰ νερά τούς ποταμοὺς παμπόρκα
ἐσηκῶνναν.

Δικιρίζου, ἕνας, ὁ Ξερός, πού ἔταν
κατεβασμένοι
καὶ τῆς Ἀσέλειας τοῦτοι τρεῖς ἦταν
ξησίλειμοι.

Ἔσσην τοῦ τρίτου τὰ νερά, τὰ μαῦρα, τὰ
κλεισμένα,
πού κάμαν μάνες τς αἱ παιδιὰ σήμερ'
ὄρφανεμένα.

Πάνω στὸ πόδι, φαίνεται, τοῦ γεφυρκοῦ
ἔχεν ὕλην
τς ἐκτύπαν πάνω τὸ νερόν στου γεφυρκοῦ τὰ σ'
εἰλη.

Μέσα στὴν μέσην ἔππεσεν, ἐγένη
κουκουφέλλα
τς οἱ πάντες κόμα στέκοντο σκεδὸν σάν τὴν
οὐμπρέλλαν.

Λοιπὸν τὰ αὐτοκίνητα σάν ποντικοὶ στὴν
τσάκραν
ἔταν ἕναν ἀρκέψασιν νά ρέσσουν πού τὴν ἄκραν

Πρώτος ἐφτάνει ὁ Σαλήχ στοῦ γιοφυρκοῦ
τόν πόρον
μαζὶ μὲ τὸν Σουλεῦμάν Σεφκέτ, τὸν δικηγόρον.
(...)

Ἦ μακαρίτης ὁ Σεφκέτ μαζιν μὲ τὸν
Σαλήχην
ἦταν τὰ πρώτα θύματα κατὰ κακὴν τους τύχην.
(...)

Δεύτερον ἐπιβατικὸν ὁ Σταῦρος ὁ σ'ωφέρης
τς ὁ Λύσανδρος ὁ πικιερωτῆς, πὸν γενικὸς
κα'σέρης.
(...)

Ἦ ἴδιος ποιητάρης Ἄζινος, μαζὶ τώρα μὲ τὸν
συναδέλφου του Ἀναστάση Γρίβα (γεννήθηκε στὴν
Επισκοπιή Μωροῦ Νερού τὸ 1890 καὶ ἔθανε τὸ
1961), ἀσχολήθησαν μὲ τὴν "Τραγωδία τους
πλημμοροπαθεῖς" (ὅπως ἐπιγράφουν τὸ ποιήμα
τους), πού ἔγινε στὶς 21 Δεκεμβρίου 1949. Στὸ
ἐμπρόσθιο ἐξώφυλλο μάλιστα παρατίθενται καὶ
χαρακτηριστικὲς φωτογραφίες τῆς γέφυρας τοῦ
θανάτου καὶ τοῦ μοιραίου αὐτοκινήτου, ἐνῶ μὲ τὸ
ἴδιο συμβάν ἀσχολεῖται καὶ ὁ Ἀραδιπιώτης
ποιητάρης Ἀνδρέας Μαμπούρας στὸ ποιήμα του
"Ἡ φρικτὴ τραγωδία τῶν 17 πλασμάτων ἐκ τῆς
πλημμύρας εἰς τὸ γεφυρὶ τῆς Ἀφάνειας - Ἀσσίας
- Τριῶν ἄλλων εἰς τὸ πέντε μίλι Ἀμμοχώστου -
Λάρνακος τὴν 21 Δεκεμβρίου 1949". Τὸ πρῶτο
ποιήμα τῶν Ἄζινου - Γρίβα ἀποτελεῖται ἀπὸ 210,
ἐνῶ ἐκεῖνο τοῦ Μαμπούρα ἀπὸ 230 στίχους. Ἀπὸ
τὰ ποιήματα αὐτὰ παραθέτομε μικρὰ
χαρακτηριστικὰ ἀποσπάσματα :

"Ἡ τραγωδία τούς πλημμοροπαθεῖς 21. 12. 949. Χ.
Μ. Ἄζινος - Α. Ι. Γρίβας"

Πάλιν μὲ θλίψην στὴν καρκίαν τς αἱ
πικραμένα σ'εἰλη
τς αἱ δακρυσμένους ὀφθαλμούς νά σὰς καλέσω,
φίλοι.

Ἦσοι σταθοῦν τριγύρω μου, ὅσοι
ἀκροασοῦσιν,

στοις' ηματῶ πολλές λίρες, ἄν δέν
κλαμουριστοῦσιν.

Φαίνεται πλησιάζουμεν στά ὕστερα τοῦ
κόσμου
τῷ ἄρκινῆσεν τζαί δείχνει μας σημάδκια ὁ Θεός
μου.

Κάμεν σεισμούς τζαί κεραυνούς,
πλημμύρες, ἀνομβρίες,
ἴσως τζαί κόψουμεν τζε ἔμεις ἀπό τέσ ἀμαρτίες,

Ὅπως τζαί φέτος εἶχαμεν μεγάλην
ἀνομβρίαν
τζε εἶχαμεν οἱ ρεσπέρηδες πολλήν ἀνησυχίαν,
Ἄρκεψαμεν νά κάμνουμεν δεήσεις,

λιτανείες
τζε αἱ ἀγρυπνίες μάλιστα μέσα στέσ ἐκκλησίεις.
Δετζέβρη στέσ δεκαεφτά σάν ἦταν
καλοτζαίριν,

ἦταν ἡμέρα Σάββατον κοντά στοῦ μεσομέριν.
Ἄρκινῆσεν ὁ Πλάστης μου καταπαντοῦ νά
βρέσσει
τζε ἔναν καράριν τό νερόν τοῦσ ποταμούς νά
τρέσσει.

Ἐσυνεχίσαν τά νερά Κυριακήν, Δευτέραν
ἐξόφωσεν κατὰ παντοῦ οὐλλην τήν
ἀτμοσφαίραν.

Τήν Τρίτην νύχταν μάλιστα ὀλομερίς
Τετάρτην,
ἐτρέχαν κάτω σίονωτά οὐλλα τόν καταρράχτην.
Ἦ αὐλάτζιν ὡς παραύλακον τότες
ἐπιντωθῆκαν

τζαί τά νερά τοῦσ ποταμούς θάλασσεσ ἐγίνηκαν.

Ἦποπνωθκίον τῶν γιοφυρκῶν πολλά
ἐξησ'ειλίσαν

τζαί μέσ στέσ στρατέσ τά νερά παντοῦ
ἐπλημμυρίσαν.

Σέ τέθοικον βροχτινόν τζαίρον, σέ τόσην
τραμουντάναν,
πού χάνει [ἦ] μάνα τό παιδίν τζε αἰ τό παιδίν τήν
μάναν,

ἐκατοντάδεσ πλάσματα ἐν' πού
ξησιπωθῆκαν,

σέ ἐκκλησίεις τζαί σέ τζαμέσ νύχτεσ
ἐτζοιμηθῆκαν.

Οἱ καταρράχτεσ τ' οὐρανοῦ καθεαυτῶν
ἀννοῖξαν
τζαί πλημμυρίσασιν τήν γήν ὀπόθεν ἐτυλίξαν.

Γιατ' οἱ ὄτραπέσ μέ τέσ βροντέσ δεντρά
ἐξηριζῶνναν

τζαί τά νερά τοῦσ ποταμούς παμπόρκα
ἐσηκῶνναν,

Πολλοί μέ τ' αὐτοκίνητα ἐκόψαν μέσ στέσ
στρατέσ,
ταξιὰ τζαί ἄλλα φορτηγά γεμάτα ἐπιβάτεσ.

Πολλοῦσ ἐπήρσαν τά νερά, ψυσιήν
ἐπαρადῶσαν,
πολλοί ἐκατάρσαν τά τζαί φύαν τζαί γλιτῶσαν.

Τό πρώτον θύμα τό λοιπόν τοῦ πρώτου
αὐτοκινήτου
ἐγίνηκεν στοῦ δίστρατον κοντά στήν Ἄσ' ἐρίτου.
(...)

Τώρα ἐν' ἡ συγκίνηση, ὁ πόνος τζαί τό
κλάμαν,
κοντά στήν Ἄσσίαν δηλαδή ἐπαίχτην ἄλλον
δράμαν.

Ἄφάκειαν, Ἄσσίαν, δηλαδή στῶν δκυό
χωρκῶν τήν μέση,

ἐστήσασιν οἱ δαίμονεσ τοῦ σκοτωμοῦ ροθέσιν.

Ἦταν γιά τά αὐτοκίνητα στημένη μιάλη
τσάκρα,
τό δειλίεσ π' ἄρκινῆσασιν νά ρέσσουν πού τήν
νάρα.
(...)

Ἦ φρικτή τραγωδία τῶν 17 πλάσμάτων ἐκ τῆσ
πλημμύρασ εἰσ τό γεφύρι τῆσ Ἀφάνειασ - Ἄσσιασ
Τριῶν ἄλλων εἰσ τό 5ον μίλι Ἀμμοχώστου
Λάρνακεσ τήν 21/12/1949. Ποίημα συνταχθέν ὑπό
τοῦ Ἀνδρέα Π. Μαππούρα ἐξ Ἀραδίππου".

Πού Δύσιν ὡς Ἀνατολήν καί πού Βορράν ὡσ
Νότον
καί πού τά πέρατα τῆσ γῆσ τόν κόσμον προσκαλώ
τον.

Νά συναχτεῖτε ὀχαμαί ὀλοἰ σας ἔναν
τόπον,
ἀλλά συγγνώμην σᾶσ ζητῶ νά μέν κάμνετε
κρότον.

Δέν θά σᾶσ πῶ γιά ἔρωταν, δέν θά σᾶσ πῶ
γιά φόνον,
διά τόν φόβον τοῦ Θεοῦ θά τραγουδήσω μόνον.

Πού θέλησεν ὁ Πλάστης μου γιά νά μάσ
κατακλύσει,
μανάδεσ, χῆρεσ κι ὀρφανά ἐξαφνα νά ἀφήσει.

Ἐβύθισεν πολλά χωρκά στοῦ πένθος τοῦ
θανάτου
καί σπάρασεν κάθε καρκίαν καλοῦ κακοῦ
πλάσματοῦ.

Ἐχάσασμεν γονιοῖ παιδιὰ, μόλιεσ
ἀναγιωθῆκαν
καί ἄδικα τά ἄμοιρα στοῦν ποταμόν πνιγῆκαν.

Ἦ ἀτμοσφαίρα βρίσκεται σήμερον
λυπημένη,
πού τά πολλά τά θύματα ἐν' μαυροφορημένην.

Ἐν' κοσιδυό τά πλάσματα πού πῆσαν καί
χαθῆκαν,

μέσ τῶν πλημμύρασ τό νερόν ἀθῶα ἐπνιγῆκαν.

Εἶναι πού τά πρωτάκουστα τῶν τελευταίων
χρόνων,

ποτέ του δέν θά ξεχαστεῖ αἰῶνασ τῶν αἰῶνων.

Ἄκροαστεῖτε νά σᾶσ πῶ τωρὰ τά γεγονότα,
ἔστω καί ἄν τά γράψασιν ἐφημερίδεσ πρώτα.

Μέσα στοῦ σαρανταεννιά, μέσ στοῦν
Δεκέμβρην μήναν,

πολλέσ μάνεσ ἐχῆρσεν καί ὀρφανά ἐμείναν.

Σάββατον στέσ 17 μηνόσ τοῦ Δεκεμβρίου
ἀρχίνησεν καί ἐβρεχεν μέ θέλημαν Κυρίου.

Σ' ὄλην τήν Κύπρον ἐβρεχεν χωρίσ νά
σταματήσει

καί δέν ἐμεινεν ποταμόσ χωρίσ νά πλημμυρίσει.

Ἐσυνεχίσαν τά νερά καί λάμναν ὡσ τήν
Πέφτην
κι ὀλου τοῦ κόσμου ἡ ψυχῆ στοῦν φόβον
ἐστερεῦθην.

Πολλοί στέσ πόλειεσ ἐμείναν μέ τ'
αὐτοκινήτά τουσ
καί δέν ἀποφασίζασιν νά πᾶν εἰσ τά χωρκά τουσ.

Ἦταν σωστέσ κατακλυσμοῦ ὁ κόσμος πού
θωροῦσαν,

πολλοί δρόμοι ἐκόπησαν, γιοφύρκα
ξεχειλοῦσαν.
(...)

(συνεχίζεται)